

Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine

Velagić, Zoran; Hocenski, Ines

Source / Izvornik: **Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova**, 2015, 7, 231 - 252

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.15291/libellarium.v7i2.204>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:124224>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine

Zoran Velagić, zvelagic@ffos.hr

Ines Hocenski, ihocenski@ffos.hr

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Odsjek za informacijske znanosti

Libellarium, VII, 2 (2014): 231 - 252.

UDK: 808.1:342.537.3(497.5)''1846/2007''

347.78: 342.537.3(497.5)''1846/2007''

<http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v7i2.204>

Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Cilj je rada istražiti i prikazati poimanje autorstva u zakonima kojima je na području Hrvatske u razdoblju od 1846. do 2007. godine regulirano autorsko pravo, s posebnim osvrtom na koncepcije autora i autorskog djela te trajanje autorskih prava. Metodom analize sadržaja istraženo je 17 propisa (zakona, ispravaka, nadopuna), a analizom rezultata pokušava se dati uvid u kulturološke i sociološke dimenzije autorstva u navedenom razdoblju. Posebna je pozornost pridana definicijama autora i autorskog djela, primjerima autorskih djela i iznimkama u trajanju autorskog prava za različite vrste autorskih djela. Analizirani su propisi, budući da u dostupnoj literaturi nije pronađen njihov sustavniji prikaz, u prvom dijelu rada ukratko sadržajno opisani te su izdvojene važnije odredbe koje ukazuju na položaj autora i njegova djela. U analizi i zaključku daje se sustavan pregled navedenih koncepcija s posebnim osvrtom na odnos zakona prema novim tehnologijama i umjetničkim formama jer taj odnos svjedoči o širenju opsega pojma autorsko djelo. Rad dokazuje da se temeljne percepcije autora, njegova djela i njihovih odnosa u analiziranim zakonima nisu uvelike mijenjale. Svi zakoni navode primjere autorskih djela, a od 1957. navodi se i definicija prema kojoj je autorsko djelo svaka duhovna (kasnije intelektualna) tvorevina. Koncepcija autora neraskidivo je vezana uz stvoreno djelo. Iz primjera autorskih djela razvidno je da postoje ona sa stalnim *statusom* (npr. književna, glazbena, umjetnička) i ona koja slijedom razvoja tehnologije i novih mogućnosti umjetničkog izričaja tek postaju autorska djela (fotografije, film, računalni programi i sl.). Proces postajanja autorskim djelom često je razvidan iz odredbi o trajanju (imovinskih) prava autora.

KLJUČNE RIJEČI: autor, autorsko djelo, autorsko pravo, zakon o autorskom pravu, Hrvatska.

1. Uvod

Cilj je rada analizirati razvoj koncepcija autora i autorskog djela te ukazati na povezanost odredbi o trajanju autorskih prava sa statusom autorskog djela, koristeći kao izvore zakone o autorskom pravu koji su na području Hrvatske vrijedili od 1846. do 2007. godine. Naime iako su u Ilirskim provincijama početkom 19. stoljeća vrijedili francuski zakoni, kojima je među ostalim regulirano i autorsko pravo,¹ nije poznat nijedan dokument koji bi potvrdio njihovo praktično provođenje (Gliha 1995, 486), te se stoga prvim učinkovitim zakonom o pravima autora na hrvatskim područjima smatra Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju koji je 1846. izdao car i hrvatski kralj Ferdinand I. Posljednji hrvatski zakonski propis Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima objavljen je 2007. godine te su tim dvama zakonima – prvim i posljednjim – određene vremenske granice provedene analize tijekom koje je konzultirano 17 zakonskih i drugih relevantnih akata. Riječ je o sljedećim zakonima, dopunama, izmjenama, ispravcima i sl.:

- Zakonu za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju iz 1846.
- Sborniku zakonah i nadredabah valjanah za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju iz 1884.
- Zakonu 26. decembra 1895., o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkijeh i fotografskijeh djela iz 1895.
- Zakonu o zaštiti autorskog prava iz 1929.
- Zakonu o zaštiti autorskog prava iz 1946.
- Zakonu o autorskom pravu iz 1957.
- Zakonu o autorskom pravu iz 1968.
- Zakonu o autorskom pravu iz 1978.
- Izmjenama i dopunama zakona iz 1978. koje su objavljene 1986.
- Ukazu o proglašenju Zakona o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni: Zakonu o autorskom pravu iz 1991.
- Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1993.
- Zakonu o autorskom pravu: pročišćenom tekstu iz 1998.

1 Prvim zakonskim dokumentom kojim su regulirana autorska prava smatra se Statut kraljice Ane koji je u Engleskoj na snagu stupio 1710. U Francuskoj su odnosi uređeni 1778. kada je trajno vlasništvo nad djelom pripalo autoru, a pravo korištenja djela u razdoblju od 10 godina knjižaru, tj. nakladniku (Brewer 2002: 164 - 165).

- Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999.
- Ispravku zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999.
- Odluci o proglašenju zakona o izmjeni zakona o autorskom pravu iz 2001.
- Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. i naposljetku
- Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima iz 2007. godine.

Razvidno je da su, ne računajući izmjene, dopune i sl., u razdoblju Austrijske Carevine odnosno Austro-Ugarske Monarhije objavljena tri zakona, u razdoblju Kraljevine Jugoslavije jedan, u razdoblju socijalističke Jugoslavije njih četiri, a u vrijeme Republike Hrvatske, nakon početne konsolidacije i prilagodbe postojećeg zakonodavstva, 2003. objavljuje se važeći Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima koji manje izmjene i dopune doživljava 2007. godine.

Iako dostupna literatura (Henneberg 2001, Gliha 1995, Gliha 1996) navodi zakonske dokumente kojima su na području Hrvatske regulirana autorska prava, ne daje sustavniji prikaz s barem temeljnim opisom i pregledom razvoja definicija autora i autorskog djela. Stoga su važniji akti u radu ukratko sadržajno opisani te su izdvojene važnije odredbe koje se izravno odnose na autora i autorsko djelo. Odredbe o trajanju autorskih prava nisu, zbog ograničenosti prostora i preglednosti, navođene uz svaki prikazani propis, nego su u zasebnoj tablici objedinjene u Analizi (poglavlje 6.2). Iako je većina dokumenata konzultirana tijekom analize, pojedini od njih autorima nisu bili dostupni. Primjerice Zakonom su iz 1929. godine „derogirane odredbe hrvatsko-ugarskog zakona iz 1884. i austrijskog zakona iz 1895., s novelom iz 1907“ (Gliha 1996, 49). Tekst navedene novele nije analiziran jer taj dokument nije pronađen.

Nakon prikaza zakona u zasebnom su poglavlju analizirane i pregledno prikazane navedene ključne koncepcije, a pozornost je pridana i trajanju zaštite autorskog djela jer je uočeno da se u tom slučaju iznimke najčešće pojavljuju kod novih autorskih formi, primjerice fotografskih i kinematografskih djela, te je stoga istraženo i kako zakoni obuhvaćaju nove tehnologije i nove umjetničke forme.

Zbog obimnosti građe mnogi važni aspekti poput iznimaka, kaznenih odredbi, različitih mehanizama štíćenja autorskog djela, odšteta, načela vještačenja u slučaju sporova, nadležnih tijela i sl. nisu obuhvaćeni analizom. Reduciranje je bilo nužno da bi se odabrani aspekti cjelovito sagledali u duljem vremenskom razdoblju, posebice stoga što naglasak u radu nije na pravnim, nego na kulturno-socijalnim vidovima autorstva i autorskog djela.

2. Zakoni Austrijske Carevine i Austro-Ugarske Monarhije

2.1. Zakon za zaštitu književnoga i umientičkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju iz 1846.

Zakonodavstvo Austrijske Carevine „registriralo“ je pojavu autora sredinom 19. stoljeća. Iako bi se stoga moglo zaključiti da je u hrvatske zakone odmah mogao ući moderni autor rođen u razdoblju romantizma s naglašenom zaštitom moralnih prava i s naglašenim aspektima originalnosti i kreativnosti pri stvaranju autorskog djela (Velagić 2010, 56 - 57), temeljni je cilj Zakona bila zaštita autora od neovlaštenog izdavanja ili pretiskivanja njihovih djela.²

Zakon se sastoji od pet odsjeka. Prvi odsjek navodi da su književni proizvodi i umjetničke tvorevine u vlasništvu onoga koji ih stvori, njihova autora. Autor djelo može umnažati i izdavati, a to pravo može prenijeti i na druge. Umnažanje je djela bez autorova dopuštenja kažnjivo, a izvornim se djelom, osim prvobitnog izdanja djela ili umjetničke tvorevine, smatra i svaki ponovljeni tisak djela ili umjetničke tvorevine. Ako je autor djelo objavio na više jezika, svako se izdanje može smatrati samostalnim autorskim djelom.

Iako je nedvojbeno da se tim zakonom ponajprije štite materijalna prava autora, njime ipak počinje i zaštita moralnih prava. Navodi se primjerice da se dijelovi nečijeg teksta mogu koristiti, ali „(...) ima se izvor izriekom naznačiti, i izvadjeni sastavak nesmije nadilaziti jednoga štampanoga arka od diela, iz kojega je uzet (...)“.³

Zakon navodi da se odredbe o tiskanju i korištenju rukopisa također odnose i na zemljopisne karte kao i na znanstvene i graditeljske slike, koje se po svojoj svrsi mogu smatrati namjenom za razjašnjavanje znanstvenih djela. Isto vrijedi i za glazbena djela, a umjetnička djela (slike, bakrorezi, kamenorezi i sl.) štite se ako se razlikuju od sličnih takvih oblika, u primjerice veličini ili materijalu.

2.2. Sbornik zakonah i nadredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju iz 1884.

Navedeni *Sbornik* usvojio je 1884. godine zajednički Hrvatsko-ugarski sabor, a zakonski članak XVI. odnosi se na autorska prava. Kao ni prethodni zakon, ni ovaj izriekom ne definira autorsko djelo ili autora.

2 Razlikovanje moralnih i imovinskih prava autora proizlazi iz tzv. dualističke teorije autorskih prava, pri čemu je moralno pravo „pravo osobe, oblik prava na svoju čast i ugled, dok je imovinsko pravo pravo vlasništva“ (Heneberg 2001: 36). Važeći hrvatski zakon o autorskom i srodnim pravima također se temelji na dualističkoj teoriji te razlikuje moralna, imovinska i druga prava autora.

3 Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju. Odsiek I., § 5., str. 84 - 85.

Zakon autoru daje isključivo pravo da mehaničkim putem umnožava, objavljuje i prodaje književno djelo. Ako djelo ima više autora, svaki autor uživa sva navedena prava, a ako jedan od autora umre i nema nasljednika, tada njegovo pravo pripada suautorima.

Umnažanje djela bez dopuštenja autora smatra se njegovim prisvajanjem, a Zakon ne pravi razliku je li djelo u cjelini ili djelomice neovlašteno korišteno. Kršenjem autorskih prava smatra se i prodavanje rukopisa objavljenog bez autorova dopuštenja, objavljivanje predavanja bez autorova dopuštenja, izdavanje djela koje se protiv ugovoru potpisanom između autora i nakladnika, tiskanje veće naklade nego što je dogovoreno kao i korištenje javnih govora bez autorova dopuštenja. Mogu se koristiti dijelovi autorskog teksta uz navođenje njihova izvora.

S obzirom na ostala autorska djela (glazbena, igrokazna, umjetnička, mape, crteže i sl.) odredbe Zakona slične su navedenima. Iznimke su izrada portreta ili kopija kipova po narudžbi, kada pravo pripada naručitelju, ili korištenje crteža u spisateljskim djelima jer „prisvojenjem autorskoga prava nemože se smatrati uvrštenje narisanih i likovanih u spisateljsko djelo, u kojem narisi i likovi služe samo na razjašnjenje teksta; predpostavljajući, da je autor ili vrelo izrično naznačeno“.⁴

Predzadnje poglavlje Zakona odnosi se na fotografiju, koja se kao onodobna inovacija tretira drugačije od ostalih autorskih djela. Da bi autor ostvario svoja prava, na svakom primjerku ovlašteno otisnute fotografije mora istaknuti ime ili naziv tvrtke autora ili nakladnika kao i kalendarsku godinu kada je ona prvi put otisnuta. Autorsko pravo nad fotografijom traje 5 godina „(...) računajući od izminuća koledarske godine, koje je prvi put izašao ovlašteno odtisak ili pačin svjetlopisnoga prijma“.⁵

2.3. Zakon o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkih i fotografskih djela iz 1895.

Lista državnih zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vijeću koja sadrži ovaj Zakon objavljena je 26. prosinca 1895. U prvome odsjeku Zakona navedena je definicija autora: „Autorom izašlog djela smatra se, dok se ne dokaže protivno, onaj, čije se pravo ime navede kao ime autorovo, kada djelo izagije.“⁶ Autorskim se djelima tim Zakonom smatraju knjige, brošure, časopisi, zbirke pjesama, dramska djela, predavanja, crteži, karte, slike, glazbena djela s tekstom ili bez teksta kao i djela iz područja umjetnosti i fotografije. Svaki put kada se djelo objavljuje, prikazuje,

4 Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Poglavlje peto., § 68., str. 234.

5 Isto. Poglavlje šesto., § 70., str. 235.

6 Zakon o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkih i fotografskih djela. I. Odsjek., § 10., str. 668.

izlaže i sl., mora se navesti autora. U pogledu fotografije autorska prava pripadaju obrtu koji ih tiska, a kod naručenih portreta naručitelju.

Djela arhitekture nisu autorska djela, kao ni zakoni, naredbe, javni spisi, govori, predavanja, objave i upute za upotrebu (§5). U slučaju suautorskih djela, autorsko pravo „pripada zajednički i nerazdijeljeno svima tijekom licima. Oni mogu samo dogovorno raspolagati u pogledu djela (napose o izdanju, snimanju, prikazanju); ali svaki ima za se pravo da goni vrijetanja zajedničkoga prava“.⁷ Zakon spominje i složena autorska djela, za koje §8 navodi da autorsko pravo na cjelinu pripada izdavaču, a na pojedine priloge autorima.

Autorsko pravo obuhvaća „(...) isključivo pravo da se djelo izdaje, razmnožava, raspućava i prevodi“,⁸ a kao kršenja autorskog prava navedeni su sljedeći postupci: „1. izdavanje djela koje još nije izašlo; 2. izdavanje zbirke pisama bez privole autora pisama ili njegovijeh baštinka; 3. izdavanje izvoda ili prerade, što samo ponavlja tuguje djelo ili neke njegove česti a nema svojstvo izvornog djela; 4. novo štampanje djela što ga priredi autor ili nakladnik protiv nakladnoga ugovora; 5. priregjivanje većeg broja egzemplara sa strane nakladnikove nego li mu je dopušteno.“⁹

Kao i kod prethodna dva zakona, i ovim je dopušteno citiranje, uvrštavanje skica i crteža, ali „(...) uzajmljeni komad ne smije biti veći od jednog štampanog tabaka od djela iz kojega je izvagjen. Uzajmljivač dužan je kazati autora ili upotrebljeni izvor“.¹⁰

Djela iz područja glazbene i likovne umjetnosti štite se kao i prethodna djela. Zanimljivo je da se tim Zakonom posebno regulira snimanje i reproduciranje snimaka umjetnina, što je moguće samo uz dopuštenje nositelja autorskog prava. Odredba svjedoči o razvoju fotografske umjetnosti. Fotografska se djela štite slično kao i prethodnim zakonom, ali je trajanje prava produljeno na deset godina.

3. Zakoni Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije

3.1. Zakon o zaštiti autorskog prava iz 1929.

Prvi i jedini zakon koji se odnosio na autorska prava u Kraljevini Jugoslaviji objavljen je 1929., iste godine kada je kralj Aleksandar proglasio diktaturu i naziv države Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca promijenio u Kraljevinu Jugoslaviju. Sastoji se od 4 dijela - općih propisa, sadržaja autorskog prava, trajanja zaštite autorskog prava i povrede autorskog prava.

7 Isto. I. Odsjek., § 7., str. 668.

8 Isto. II. Odsjek., § 23., str. 670.

9 Isto.

10 Isto.

Autor je u §10 definiran kao „onaj ko je djelo stvorio“¹¹ - smatra se autorom kada mu je ime istaknuto na djelu i sve dok se ne dokaže suprotno. Kod anonimnih djela ili djela izdanih pod pseudonimom autorsko pravo ima izdavač, sve dok se ne utvrdi tko je autor djela.

Paragraf 3 navodi da se „književnim i umjetničkim djelima“ smatraju djela književnosti, predavanja, govori, propovijedi, glazbena djela (s tekstem), koreografska i pantomimska djela, idejne skice, nacrti, planovi, zemljopisne karte, globusi, djela likovne umjetnosti (slikarstvo, graviranja, kovine, drvo, proizvodi grafičke umjetnosti), fotografije te kinematografska djela. Zakon obuhvaća djela u cijelosti i njihove pojedine dijelove, a djelo se smatra objavljenim kada u originalu ili reprodukciji postane javno voljom autora ili ovlaštenika autorskog prava. Autor ima isključivo pravo „da svoje djelo stavlja u promet, objavljuje, javno na predavanjima iznosi, reproducira i umnožava; dok djelo ne bude objavljeno, pripada autoru isključivo pravo da o njemu publiku obavještava“.¹² Isključivo pravo autora također se odnosi na ponovno izdavanje djela, na prijevode i prerade djela, na izvedbu glazbenog djela, na prijenos djela na instrumente, na javno izvođenje, na prijenos i javno izvođenje književnih ili umjetničkih djela na radiouređajima, na izložbe te na reprodukciju kinematografskih djela. Kao i u prijašnjim zakonima, dopušteno je citiranje i korištenje manjih dijelova djela ako se koriste u obrazovne svrhe. Fotografska i likovna djela dopušteno je uvrstiti u udžbenike i prikazivati putem kinematografije.

Zakonom se kao autorska djela ne štite zakoni, naredbe, službene odluke i rješenja, spisi, poslovne odluke, katalogi, cjenici, upute i govori.

4. Zakoni socijalističke Jugoslavije

4.1. Zakon o zaštiti autorskog prava iz 1946.

U razdoblju Nezavisne Države Hrvatske autorsko pravo zakonski nije uređivano, a u novoj državi Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji novi je zakon donesen već 1946.

Člankom 5 Zakona autor je definiran kao osoba koja je stvorila djelo. Autorima pripada pravo objavljivanja, prerađivanja, reproduciranja, prikazivanja, izvođenja, prevođenja, materijalne naknade te pravo priznanja autorstva. Autorsko je pravo prenosivo, bez obzira na to prenosi li se pravo na cjelokupno djelo ili njegov pojedini dio, ali se za prijenos autorskih prava mora potpisati ugovor i on može trajati najduže 10 godina. Bez autorova dopuštenja zabranjeno je objavljivati i/ili umnožavati književna, umjetnička ili obrazovna djela, a ako se ona ipak izvode pod uvjetom da su već objavljena, autor za izvedbu mora dobiti određenu naknadu.

11 Zakon o zaštiti autorskog prava. // Zbirka zakona i uredaba VII, 193. - 277., § 10., str. 786.

12 Zakon o zaštiti autorskog prava. // Zbirka zakona i uredaba VII, 193. - 277., § 21., str. 787.

Članak 2 Zakona definira „književna, umjetnička i obrazovna djela“ pod kojima se podrazumijevaju knjige, brošure, članci, rukopisi, predavanja, govori, dramska, dramsko-glazbena, koreografska i pantomimska djela, kao i glazbena djela te djela iz područja slikarstva, arhitekture, litografije, ilustracije te kinematografska i tonfilm-ska djela i geografske karte. Zakon posebno ističe narodne umjetničke tvorevine: „Kao umjetnička djela zaštićene su ovim zakonom i sve vrste narodnih umjetničkih tvorevina. Država je zakoniti nosilac autorskih prava svih narodnih umjetničkih tvorevina.“¹³

4.2. Zakon o autorskom pravu iz 1957.

Novi „Zakon o autorskom pravu“ objavljen je 28. kolovoza 1957. godine u Službenom listu Federativne Narodne Republike Jugoslavije, a sastojao se od 8 cjelina (glava). Autorom djela smatra se osoba koja je stvorila djelo i čije je ime na djelu naznačeno. Zakon također definira „ostale vrste“ autora te je naveden autor zbirke autorskih djela (osoba koja je napravila zbirku), autor prijevoda (osoba koja je djelo prevela) te autor književnog, umjetničkog ili obrazovnog djela koje je nastalo upotrebom narodnih književnih i umjetničkih tvorevina (osoba koja je to djelo stvorila). Izdavač djela ima autorska prava nad anonimnim djelima ili djelima izdanim pod pseudonimom dok se ne otkrije autor. Kod kinematografskih djela autorima se smatraju pisac scenarija, skladatelj, redatelj i glavni snimatelj (Spaić 1957, 296).

Autorskim se djelom smatra „svaka duhovna tvorevina, bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja“ (Spaić 1957, 294). Zakonom je zaštićen i naslov djela, jednako kao i samo djelo, te je zabranjeno koristiti već upotrijebljene naslove djela. Prava na cjelokupno djelo ili pojedine dijelove mogu se prenositi na pojedince i na pravne osobe, u cjelini ili djelomično, za cijelo vrijeme ili određeno kraće vrijeme trajanja autorskog prava te za određeno područje, izdavanje ili prikazivanje na određenim jezicima.

Novina koja se pojavljuje u ovom Zakonu jest odredba o autorskom djelu stvorenom u radnom odnosu, kada poslodavac ima isključivo pravo koristiti djelo u svrhu svojih potreba bez traženja posebnog dopuštenja od autora - „Pravo objavljivanja autorskog djela stvorenog u radnom odnosu pripada poslodavcu“ (Spaić 1957, 297). Poslodavac je dužan navesti ime autora, a autorsko pravo nad takvim djelom traje deset godina. Nakon isteka tog roka pravo objavljivanja djela pripada autoru. Ako je autor djelo stvorio mimo redovitih radnih djelatnosti, tada nad njime zadržava sva autorska prava.

Autor ima sva prava na korištenje djela i prilikom svakog korištenja mora se navesti njegovo ime. Jednaka prava vrijede i za dramska, dramsko-glazbena i glazbena djela. Svako prilagođavanje djela, primjerice kinematografsko prilagođavanje, moguće je, ali uz dopuštenje autora djela. Autorima slikarskih, fotografskih i sličnih djela daje se pravo da zabrane izlaganje svojih djela, ali „autor ne može zabraniti izlaganje djela koja pripadaju muzejima, galerijama i sličnim ustanovama“ (Spaić 1957, 301).

Iznimke od svih navedenih pravila djela su objavljena za potrebe nastave, pretisci djela vezanih uz pitanja javnog interesa, reproduciranje djela u novinama, umjetnička djela na javnim površinama te navođenje autorskih djela citiranjem, što je dopušteno i bez odobrenja autora.

4.3. Zakon o autorskom pravu iz 1968.

Federativna Narodna Republika Jugoslavija Ustavom je iz 1963. godine promijenila naziv u Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, a pet godina poslije u „Službenom listu SFRJ“ objavljen je i novi Zakon o autorskom pravu. Cilj mu je bio „usuglašavanje zakonskog teksta (...) s novonastalim društvenim promjenama (...) i preuzetim međunarodnim obavezama“ jer je SFRJ u međuvremenu ratificirala tekst Univerzalne konvencije o autorskom pravu (Janjić 1982, 216).

Autor djela određen je kao osoba koja je djelo stvorila i čije se osobno ime nalazi na djelu. Članci 8 - 11 Zakona navode oblike autorstva i razlikuju autora zbirke autorskih djela, autora prijevoda, suautorska djela, djela koja čine nedjeljive cjeline (u dva prethodna slučaja autorsko pravo pripada svim autorima), autore anonimnih djela i djela izdanih pod pseudonimom (kada prava pripadaju izdavaču djela) te nepoznate autore (autorsko pravo ima organizacija autora).

Autorskim djelom smatraju se djela iz područja književnosti, obrazovanja, umjetnosti i ostalih dijelova osobnog stvaralaštva, bez obzira na način, vrstu ili oblik izražavanja. Upotreba narodnih književnih i umjetničkih tvorevina s ciljem književnog, umjetničkog ili obrazovnog obrađivanja slobodna je te se djela mogu koristiti bez dopuštenja autora.

Autor ima (imovinsko) pravo da objavljuje, priređuje, reproducira, obrađuje, prikazuje, izvodi, prenosi itd. svoje djelo i ima (moralna) prava da bude priznat i označen kao osoba koja je djelo stvorila, da ne dopusti mijenjanje djela, da se protivi svakoj djelatnosti vezanoj uz djelo koja bi vrijeđala njegovu čast ili ugled i sl. Autorskim ugovorom, izdavačkim ugovorom, ugovorom o kinematografskom djelu, ugovorom o prenošenju nasljeđivanjem i sl. autor može prenijeti prava korištenja svoga djela na pojedince ili pravne osobe.

Zakonom je predviđeno da država, uz naknadu, može autoru koji je državljanin SFRJ ograničiti ili oduzeti pravo na korištenje autorskog djela ako je to djelo od posebnog interesa za narodnu obranu.

U dijelu Zakona „Posebne odredbe o autorskom djelu i autoru“ definiraju se propisi i odluke vezane uz kinematografska djela i djela stvorena u radnom odnosu ili po narudžbi. Kod kinematografskih djela pisac scenarija i redatelj smatraju se autorima, a kod crtanih filmova za autora se uzima glavni crtač. Ako je u kinematografskom djelu glazba važan element, tada se autorom smatra i skladatelj. Kao i u prethodnom zakonu, kod autorskih djela stvorenih u radnom odnosu „radna ili druga organizacija

(...) ima isključivo pravo da (...) iskorištava autorsko djelo koje je u izvršenju svoje radne obveze stvorio radnik te organizacije (...) bez traženja dozvole od radnika¹⁴. Radna je organizacija uvijek dužna navesti autorovo ime.

U ovom se Zakonu prvi put spominju autorski ugovori, a kao dio autorskog ugovora i izdavački ugovor kojim „autor prenosi na izdavača pravo objavljivanja autorskog djela štampanjem odnosno umnožavanjem“¹⁵. Zakon navodi i odredbe koje takvi ugovori moraju sadržavati.

4.3. Zakon o autorskom pravu iz 1978.

Novi Zakon o autorskom pravu u SFRJ objavljen je u Službenom listu 1978. godine, a sastojao se od 8 dijelova.

Autor je djela osoba koja je stvorila djelo i smatra ju se autorom ako su njegovo ili njezino ime i prezime (ili pseudonim) naznačeni na djelu. Kod anonimnih djela i djela izdanih pod pseudonimom pravo ima izdavač, dok kod neobjavljenih djela nepoznatih autora autorska prava ima odgovarajuća organizacija autora. „Autor ima isključivo pravo da svoje djelo objavi, reproducira, umnoži, preradi, obradi, prikazuje i da ga u bilo kojem drugom obliku iskorištava.“¹⁶ Jednako tako, autor ima isključivo pravo da za sve navedene mogućnosti mijenjanja ili prikazivanja djela da svoje dopuštenje.

Osim autora nositelj autorskih prava može biti i osoba kojoj se na temelju zakona, oporuke ili ugovora prenesu sva ili djelomična prava na djelo. Izuzetci su znanstvena djela, koja država može koristiti za potrebe narodne obrane i bez autorova dopuštenja, ali uz naknadu.

Autorsko se djelo definira kao „tvorevina s područja književnosti, znanosti, umjetnosti i drugih područja stvaralaštva, bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja“¹⁷. Kao i u prethodnim zakonima, bez promjena se navode uvjeti pod kojima se štite zbirke djela, prijevodi, glazbene obrade, naslovi autorskih djela i ostalo. Ostale se odredbe također nadovezuju na prethodni Zakon, a mnogo je detaljnije razrađen sadržaj različitih ugovora o prijenosu autorskih prava.

Godine 1986. objavljen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu, koji nije toliko važan zbog samih izmjena jer se one nisu odnosile na ključne koncepcije i odredbe, nego stoga što će se prva zakonska odredba o autorskim pravima donesena u Republici Hrvatskoj referirati upravo na njega.

14 Zakon o autorskom pravu. Član 21., Glava II., str. 13.

15 Isto. Član 62., Glava IV., str. 27.

16 Isto. Član 31., Glava III., str. 19.

17 Isto. Član 3. Glava II. Str. 6.

5. Zakoni Republike Hrvatske

5.1. Zakon o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni iz 1991.

Sabor Republike Hrvatske usvojio je 28. lipnja 1991. godine „Ukaz o proglašenju Zakona o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni“. Sve su odredbe „Zakona o autorskom pravu“ iz 1986. godine preuzete, osim odredbe članka 40. stavka 3. koji se nalazio u poglavlju vezanom uz sadržaj i korištenje autorskog prava (Članci 1 i 2), a glasio je: „Visinu postotka iz stava 1. ovog člana utvrđuju samoupravnim sporazumom odgovarajuće organizacije autora, Privredna komora Jugoslavije, Savez sindikata Jugoslavije i Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije.“ Pitanje visine postotka od maloprodajne cijene koju prodavač mora isplatiti autoru prepušteno je Vladi Republike Hrvatske (Članak 5). U tekstu Zakona riječ „pokrajinski“ briše se, a riječi „organizacija udruženog rada“ zamjenjuje se riječju „organizacija“ (Članak 6).

5.2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1993.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu izglasao je Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske 1993. godine. U „Zakonu o autorskom pravu“, koji je preuzet 1991. godine, unose se primjerice riječi „Hrvatska“ ili konstrukcije „osobe koje nisu državljani Republike Hrvatske, a imaju uobičajeno boravište u Republici Hrvatskoj“. Riječi koje nisu u skladu s hrvatskim jezikom brišu se ili se zamjenjuju ispravnim terminima. Primjerice izraz „opštim aktima poduzeća ili druge pravne osobe“ mijenja se izrazom „kolektivnim ugovorima ili ugovorima o zapošljavanju“ (Članak 7). U daljnjim izmjenama brišu se sve riječi i izrazi koji nisu u skladu s gramatikom hrvatskog jezika te se zamjenjuju izrazima koji su u duhu hrvatskoga jezika. Određeno je također da se iznosi novčanih kazni valoriziraju po srednjem tečaju Narodne banke Hrvatske na dan naplate kazne jer su se sve novčane vrijednosti preuzete iz saveznog zakona, koji je novčane kazne navodio u dinarima, sada obračunale u DEM (njemačkim markama).

5.3. Zakon o autorskom pravu iz 1998.

Godine 1998. objavljen je tekst Zakona o autorskom pravu koji je obuhvatio navedene propise iz 1991. i 1993., a da bi se hrvatsko zakonodavstvo uskladilo sa sporazumom Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) iz 1994. TRIPS obvezuje potpisnice na poštivanje Bernske i Rimske konvencije s obzirom na imovinska i srodna prava autora te kao međunarodni zakon utječe na politiku pojedinih država s obzirom na zaštitu prava intelektualnog vlasništva (Horvat i Živković 2009, 17 - 23).

Kao i u ranijim zakonima, autorom djela smatra se osoba koja je stvorila djelo i čije je ime i prezime navedeno na djelu. Članci 9., 10. i 11. definiraju autora zbirke au-

torskih djela, prijevoda, djela stvorenih suradnjom kao i anonimnih autorskih djela te djela izdanih pod pseudonimom. Autor može prenijeti na drugu osobu pravo iskorištavanja djela i dopustiti joj da djelo u određenom opsegu izmijeni ili preradi. Svoja prava iskorištavanja djela autor prenosi na drugoga autorskim ugovorima, kao što su izdavački ugovor, ugovor o prikazivanju, ugovor o izvedbi, ugovor o kinematografskom djelu, ugovor o emitiranju djela preko radija ili televizije i sl. Novina je koja se pojavljuje u ovom Zakonu izvođački ugovor, kojim umjetnik izvođač svoje pravo prenosi ugovorom na drugu osobu. Sadržava „[...] imena ugovornih stranaka, vrstu i način korištenja izvedbe, ime autora i naziv autorskog djela koje se izvodi te visinu, način i rokove plaćanja naknade“ (Članak 112).

Članak 3. daje popis djela iz područja književnosti, znanosti, umjetnosti i ostalih područja stvaralaštva koja ovaj Zakon štiti. Prijevodi, prilagođavanja, glazbene obrade i druge prerade autorskih djela zaštićeni su kao i izvorno djelo. Članak 6. navodi: „Upotreba narodnih književnih i umjetničkih tvorevina radi književne, umjetničke ili znanstvene obrade slobodna je.“

Posebne odredbe o autorskom djelu i autoru odnose se na kinematografska djela i autorska djela stvorena po narudžbi ili u radnom odnosu. Budući da se ovaj Zakon veže na Zakon o autorskom pravu iz 1991. godine, a navedeni je pak Zakon bio preuzet kao Zakon o autorskom pravu iz 1986., mnoge odredbe iz tih zakona pojavljuju se i ovdje. Sva prava autora kinematografskih djela, prava autora djela stvorenih u radnom odnosu ili po narudžbi jednako se definiraju i provode kao i 1986.

5.4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999.

Iako objavljen kao izmjene i dopune, ovaj Zakon uvodi niz važnih inovacija u hrvatsku pravnu stečevinu koja se odnosi na autorska prava.

Za sva autorska djela utvrđeno je jedinstveno trajanje autorskih imovinskih prava koja „traju za života autora i sedamdeset godina nakon njegove smrti“ (Članak 8). Autorska moralna prava traju i nakon prestanka trajanja autorskih imovinskih prava. Iznimka ostaje trajanje prava umjetnika izvođača, koje je s dvadeset produljeno na pedeset godina. (Trajanja imovinskih autorskih prava u svim analiziranim zakonima razrađena su u poglavlju 6.2.).

Računalni programi izrijeком su navedeni kao autorsko djelo koje Zakon štiti, a utjecaj novih tehnologija razvidan je i u definiciji pojma *emitiranje*, koje je „svaki prijenos žicama, bez žica ili satelitom koji je namijenjen javnom primanju zvukova, ili slika i zvukova, ili njihovu predstavljanju uključujući i prijenos enkriptiranim satelitskim signalom“ (Članak 19).

Uvedena je i koncepcija *javnosti* – pod kojom se smatra veći broj osoba izvan užeg kruga osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama da bi se mogao utvrditi

čin objavljivanja autorskog djela koje se smatra objavljenim „kada je voljom autora ili druge ovlaštene osobe postalo pristupačno javnosti na bilo koji način“ (Članak 1). Naposljetku, sve novčane kazne izražene su u hrvatskim kunama.

Iste je godine objavljen Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu. Sve su ispravke bile gramatičke i jezične prirode.

Dvije godine poslije, 2001., objavljena je Odluka o proglašenju zakona o izmjeni Zakona o autorskom pravu iz 1999. godine, pri čemu je pojam „financijska policija“ zamijenjen pojmom „porezna uprava“.

5.5. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003.

Do donošenja ovog Zakona „područje autorskog prava bilo je u Republici Hrvatskoj, od njenog osamostaljenja (...) regulirano Zakonom o autorskom pravu (NN 53/91) koji je u velikom dijelu bio preuzeti Zakon o autorskom pravu koji je već u ranijoj državi više puta mijenjan i dopunjavan“ (Jug Duraković 2009, 613). Budući da je i potreba za novim, cjelovitim, zakonskim tekstom i za usklađenjem hrvatskog zakonodavstva s direktivama Europske unije koje uređuju pitanja intelektualnog vlasništva (Horvat i Živković 2009, 17) bila posve razvidna, na sjednici Hrvatskog sabora 1. listopada 2003. godine usvojen je novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima.

Iz naziva je razvidno da su njime, osim autorskih, obuhvaćena i srodna prava (prava umjetnika izvođača, proizvođača fonograma, filmskih producenata, nakladnika, proizvođača baza podataka i sl.). Odnos između autorskog i srodnog prava određen je tako da se zaštita „ostavlja netaknutom i ni na koji način ne utječe na zaštitu autorskog prava“ (Članak 4).

Autorom djela smatra se fizička osoba koja je stvorila autorsko djelo. Zakon razlikuje autore sastavljenih djela i suautore, definirana je i presumpcija autorstva te način ostvarivanja autorskog prava kada autor nije poznat. U tom je slučaju autorsko pravo ovlašten ostvarivati „1. za izdano djelo - nakladnik koji je djelo zakonito izdao, 2. za objavljeno, ali neizdano djelo - osoba koja je autorsko djelo zakonito objavila“ (Članak 12). Autor ima moralna (pravo prve objave, pravo na priznanje autorstva, pravo na poštivanje autorskog djela i čast ili ugled autora, pravo pokajanja), imovinska (pravo reproduciranja, distribucije, priopćivanja autorskog djela javnosti, prerade i sl.) i druga prava nad svojim djelom (npr. pravo na naknadu). Autorsko je pravo nasljedivo i neprenosivo. Autor može za drugoga osnovati pravo iskorištavanja djela ili mu prepuštiti ostvarivanje prava ugovorom, ali se ne može odreći svog autorskog prava. Kod autorskih djela stvorenih u radnom odnosu, za razliku od prijašnjih zakona i ukoliko nije drugačije definirano ugovorom o radu, autorsko pravo na tom djelu zadržava autor.

Autorsko je djelo definirano kao originalna intelektualna tvorevina iz književnoga, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu. U samostalna autorska djela ubrajaju

se i prijevodi, prilagodbe, glazbene obrade i druge prerade. Zakonom su zaštićeni izražaji, ali autorskim se djelima ne smatraju otkrića, službeni tekstovi, izvješća, zapisnici, dnevne novosti, narodne književne i umjetničke tvorevine. Za korištenje narodnih, književnih i umjetničkih tvorevina plaća se naknada za korištenje.

Godine 2007. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima kojim su ispravljene gramatičke pogreške, izmijenjene su pojedine riječi i pojmovi, pojedini su stavci nekih članaka obrisani, a nekim su člancima dodani novi stavci i sl.

6. Analiza

6.1. Konceptije autora i autorskog djela

Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima „autor djela je fizička osoba koja je autorsko djelo stvorila. Autoru pripada autorsko pravo na njegovu autorskom djelu činom samog stvaranja autorskog djela“ (Članak 9). Zakon iz 1846. ne daje zasebnu definiciju autora, ali u prvom odsjeku navodi da su autorska djela vlasništvo onoga tko ih je stvorio, njihova autora. Nedjeljivost autora od djela posve je razvidna; autor je definiran djelom i postaje autorom tek činom stvaranja autorskoga djela (Velagić 2010, 41). Takvo je poimanje autora, bez obzira je li definicija izrijeком navedena ili ne, svojstveno svim analiziranim zakonima, a od 1929. godine nadalje ona se gotovo i ne mijenja – autor je djela, jednostavno, osoba koja je djelo stvorila. Drugim riječima, temeljne percepcije autora, njegova djela i njihovih odnosa nisu se uvelike mijenjale kroz sve zakone obuhvaćene analizom.

S obzirom na sama autorska djela, ona su u svim zakonima navedena kroz primjere, a od 1957. pokušava se dati i jedinstvena definicija: autorskim se djelom uglavnom smatrala svaka duhovna tvorevina (uz često navođenje da ona dolazi iz područja književnosti, obrazovanja, umjetnosti i drugih područja duhovnog stvaralaštva) i uz dodatak da takva tvorevina ne ovisi o vrsti, načinu i obliku izražavanja. Tek je Zakon iz 2003. odredio da je autorsko djelo intelektualna (ne duhovna) tvorevina koja mora biti originalna i individualna. Razvidna je zamjena duhovnosti s intelektualizmom i pokušaj izdvajanja originalnog i jedinstvenog – *drugačijeg* – kao kriterija prema kojima bi se takva djela trebala istaknuti iz mase *običnog*. Drugim riječima, originalnost i individualnost prihvaćeni su kriteriji koji „kvalificiraju pisca – nekoga tko piše riječi – da ga poštujemo kao autora – nekoga čije riječi zavrjeđuju pozornost“ (Ross 1994, 231). Proizlazi da je percepcija ključnih konceptija analiziranih u ovom radu – autora i autorskog djela – konstantna kroz razdoblje od preko 150 godina. Tek kroz konkretne primjere navedenih autorskih djela razvidne su određene razlike jer raste broj umjetničkih formi koje se smatraju autorskim djelima, a budući da je autor suštinski određen stvorenim djelom, rastu i mogućnosti stjecanja autorstva. U tablici 1. pregledno su prikazani izrijeком navedeni primjeri autorskih djela iz svih analiziranih dokumenata.

Tablica 1. Autorska djela u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007.

Zakonski propis	Navedeni primjeri autorskih djela
<i>Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva</i> (1846.)	Književna, umjetnička i glazbena djela, rukopisi, govori u svrhu pobuđivanja pobožnosti, zemljopisne karte, prijevodi, pjesme i slike (drvorezi, bakrorezi, crteži i sl.).
<i>Sbornik zakonah i naredabah</i> (1884.)	Književna djela, prijevodi, igrokazi, suautorska djela, anonimna djela, djela izdana pod pseudonimom, glazbena djela, glazbeni igrokazi, proizvodi obrazovne umjetnosti, zemljopisne mape, prirodoznanstveni, građevinski i slični tehnički nacrti i likovi, fotografije.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1895.)	Književna, umjetnička i fotografska djela. Knjige, brošure, časopisi, dramska djela, crteži, slike, planovi, karte, predavanja.
<i>Zakon o zaštiti autorskog prava</i> (1929.)	Djela književnosti, predavanja, govori, propovijedi, glazbena djela s tekstem ili bez, zborna i pantomimska djela, ideje, skice, nacrti, planovi, zemljopisne karte, globusi, slikarski i crtački poslovi, djela likovne umjetnosti, fotografska djela, kinematografska djela.
<i>Zakon o zaštiti autorskog prava</i> (1946.)	Djela iz književnosti, umjetnosti i obrazovanja, knjige, brošure, članci, rukopisi, predavanja, govori, dramska, dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela, djela s područja slikarstva, arhitekture, grafike, ilustracije, kinematografska i tonfilmska djela, geografske karte, planovi, skice, umjetnička djela.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1957.)	Knjige, brošure, članci, natpisi, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela s tekstem ili bez, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, arhitekture, rezbarstva, djela likovne umjetnosti, djela primijenjene umjetnosti, ilustracije, geografske karte, umjetničke i dokumentarne fotografije, planovi, skice, enciklopedije, zbornici, antologije, glazbene i fotografske zbirke, prijevodi.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1968.)	Pisana djela (knjige, brošure, članci), govorna djela (predavanja, govori), dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, djela iz područja slikarstva, arhitekture, grafike, djela svih grana primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja, fotografska djela, kartografska djela, planovi, skice, enciklopedije, zbornici, antologije, glazbene i fotografske zbirke, kinematografska djela, djela stvorena u radnom odnosu ili po narudžbi, dnevnici, privatna pisma i portreti.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1978.)	Knjige, brošure, članci, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela s ili bez riječi, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, grafike, djela primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, kartografska djela, planovi, skice, enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke, sudske odluke, djela stvorena u radnom odnosu ili po narudžbi.

<i>Zakon o preuzimanju saveznih zakona</i> (1991.)	Knjige, brošure, članci, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela s ili bez riječi, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, grafike, djela primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, kartografska djela, planovi, skice, enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke, sudske odluke, djela stvorena u radnom odnosu ili po narudžbi.
<i>Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu</i> (1993.)	Knjige, brošure, članci, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela s ili bez riječi, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, grafike, djela primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, kartografska djela, planovi, skice, enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke, sudske odluke, djela stvorena u radnom odnosu ili po narudžbi.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1998.)	Knjige, brošure, članci, napisi, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, grafike, djela svih grana primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, fotografska djela, kartografska djela, planovi, skice i plastična djela, računalni programi, enciklopedije, zbornici, antologije.
<i>Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu</i> (1999.)	Knjige, brošure, članci, napisi, računalni programi kao pisana djela, predavanja, govori, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, glazbena djela, kinematografska djela, djela s područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, grafike, djela svih grana primijenjene umjetnosti i industrijskog oblikovanja, fotografska djela, kartografska djela, planovi, skice i plastična djela, računalni programi, enciklopedije, zbornici, antologije.
<i>Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima</i> (2003.)	Jezična djela (pisana djela, govorna djela, računalni programi), glazbena djela, dramska i dramsko-glazbena djela, koreografska i pantomimska djela, djela likovne umjetnosti, djela arhitekture, djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografska djela, audiovizualna djela, kartografska djela, prikazi znanstvene ili tehničke prirode, prerade, zbirke i baze podataka.

Iz tablice je razvidno da bi se autorska djela gotovo mogla podijeliti u tradicionalna i nova (naravno, u danom razdoblju). Postoje ista autorska djela i 1846. i 2003. godine, djela koja su *status* stekla stoljetnim razvojem, a uvijek je riječ o književnim, glazbenim i umjetničkim djelima. Među potonjima su pak primjerice fotografije (uključene 1884.), kinematografska djela (1929.), tonfilmska djela (1946.), djela svih grana primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja (1968.), računalni programi (1998.), baze podataka (2003.) i sl.

Primjer računalnih programa pokazuje da pojava autorskog djela u *novijem* vremenu ne znači da će isto biti brže prepoznato i zaštićeno zakonskom regulativom. Hrvatsko ih zakonodavstvo prepoznaje 1998., a početci računalnog programiranja sežu u 50-e godine 20. stoljeća (Briggs i Burke 2009, 243), baš kao što je i fotografija prepoznata 1884., nakon gotovo 60-ak godina razvoja, računajući od prvih kvalitetnijih

dagerotipija. Puka je koincidencija da je te iste 1884. godine proizveden prvi popularni fotografski aparat Kodak, namijenjen širokoj uporabi i reklamiran sloganom „Vi pritisnete tipku, mi učinimo ostalo“ (isto, 163).

6.2. Trajanje autorskog prava

U analiziranim je zakonima, uz dvije iznimke, razvidno kontinuirano produljivanje trajanja (imovinskih) autorskih prava s početnih 30, preko 50, do zaključnih 70 godina. Iako je već Zakon iz 1884. trajanje prava produljio na 50 godina, Zakonom iz 1895. ona su ponovno skraćena na 30, da bi potom od 1929. do 1998. ona kontinuirano trajala za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, a od 1999. 70 godina nakon smrti autora. Zakon iz 1946. jedinstveni je primjer diskontinuiteta takvog razvoja jer su njime definirani mogući nasljednici prava (djeca, supruga, roditelji, unučad, djedovi i bake), a trajanje prava ograničeno je na njihov život, uz iznimku supruge koja ponovnom udajom prava gubi (!) i unučadi koja ih mogu uživati do navršene 25 godine života.

Tablica 2. Trajanje (imovinskih) autorskih prava u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007.

Zakonski propis	Trajanje autorskih prava
<i>Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva</i> (1846.)	Za života autora i 30 godina nakon njegove smrti. Iznimke: djela koja izdaju akademije, sveučilišta i slične ustanove kada pravo traje 50 godina; glazbena i dramska djela kada pravo traje 10 godina nakon autorove smrti.
<i>Sbornik zakonah i naredabah</i> (1884.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimka: za fotografije pravo traje 5 godina nakon objavljivanja.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1895.)	Za života autora i 30 godina nakon njegove smrti. Iznimke: za prijevode prava traju 5 godina nakon objavljivanja; za fotografije traje 10 godina nakon objavljivanja.
<i>Zakon o zaštiti autorskog prava</i> (1929.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimke: za fotografije traje 20 godina nakon autorove smrti; za kinematografska djela: „Rok zaštite autorskog prava na kinematografsko djelo određuje se prema tome da li to djelo treba uzeti kao književno djelo, kao djelo likovne umjetnosti ili kao fotografsko djelo.“
<i>Zakon o zaštiti autorskog prava</i> (1946.)	Za života autora. „Poslije smrti autora djela ovo pravo uživa njegova žena do svoje smrti, odnosno do preudaje, i njegova djeca do navršene 25 godine života (...) i ako to pravo nemaju žena i djeca (...) uživaju ga roditelji do svoje smrti odnosno unučad do navršene 25 godine života, ako ih je autor izdržavao, odnosno deda i baba autora do svoje smrti.“ Iznimke: za fotografije i kinematografska djela koja imaju karakter fotografije 5 godina nakon objavljivanja; za periodične publikacije, almanahe i antologije 5 godina nakon objavljivanja.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1957.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimke: za fotografije i kinematografska djela koja imaju karakter fotografije 5 godina nakon objavljivanja; za djela primijenjene umjetnosti 10 godina nakon objavljivanja.

<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1968.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimke: ako je nositelj prava pravna osoba, 50 godina nakon objavljivanja; za kinematografsko djelo s karakterom fotografskog djela 25 godina od završetka djela; za anonimna djela i djela izdana pod pseudonimom 50 godina, a 25 ako je nositelj prava pravna osoba.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1978.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimke: ako je nositelj prava pravna osoba, 50 godina nakon objavljivanja; za kinematografsko djelo s karakterom fotografskog djela 25 godina od završetka djela.
<i>Zakon o autorskom pravu</i> (1998.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Iznimke: ako je nositelj prava pravna osoba, 50 godina nakon objavljivanja ili pedeset godina nakon ostvarivanja računalnog programa; za fotografije i kinematografsko djelo s karakterom fotografskog djela 25 godina od dana završetka djela; za anonimna djela i djela objavljena pod pseudonimom 25 godina ako su vlasništvo pravnih osoba.
<i>Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu</i> (1999.)	Za života autora i 70 godina nakon njegove smrti.
<i>Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima</i> (2003.)	Za života autora i 70 godina nakon njegove smrti.

Iznimke, mnogo više od opće odredbe o trajanju autorskih prava, upućuju na razvoj zakonodavstva kada je riječ o prepoznavanju novih autorskih djela. Najveća se kolebanja oko trajanja autorskih prava odnose upravo na nove vrste autorskih djela, koja se redovito nalaze među iznimkama. Godine 1884. iznimka je fotografija za koju pravo traje 5 godina nakon objavljivanja, 1895. 10 godina nakon objavljivanja, a 1929. 20 godina nakon smrti autora. Iste 1929. iznimka su i kinematografska djela za koja se trajanje zaštite određuje ovisno o tome treba li djelo „uzeti kao književno djelo, kao djelo likovne umjetnosti ili kao fotografsko djelo“. Drugim riječima, zakon kinematografska djela još uvijek ne raspoznaje kao zasebnu umjetničku formu. Zanimljivo je i gotovo nevjerojatno da kinematografska djela ostaju iznimkom sve do 1998. godine, da se dakle pravno prema njima još uvijek odnosi kao prema autorskoj inovaciji, iako su ona u to doba kulturološki nedvojbeno zasebna umjetnička forma. Zanimljivo je i da Zakon iz 1968. godine posebno ističe glavnog crtača koji se smatra autorom animiranog filma, što bi se moglo povezati s uspjehom Zagrebačke škole crtanog filma i posebice Surogata Dušana Vukotića koji je 1962. nagrađen Oskarom. Međutim za takve bi se zaključke morala provesti cjelovitija komparativna analiza koja bi obuhvatila i međunarodne zakonske propise i relevantne tuzemne akte.

7. Zaključak

Analiza odabranih aspekata autorstva u hrvatskim zakonima o autorskim pravima ukazala je i na brojne konstante i na određene promjene. Ponajprije je razvidno da različite državne i političke strukture kojima je Hrvatska do proglašenja samostalnosti pripadala nisu bitno utjecale na percepciju autora i autorskog djela, a veće se promjene unose tek u kontekstu usuglašavanja nacionalnog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije. U svim je zakonima jasno izražena nedjeljivost autora od autorskog djela i percepcija autora tek kroz stvoreno djelo. Jednako tako, uvijek se podrazumijeva da je autorsko djelo idejna tvorevina (*duhovna* ili *intelektualna*), neovisna o medijima, načinu prezentacije i sl. Zakoni tijekom vremena uz svojevrsna *tradicionalna* autorska djela (književna, glazbena, umjetnička) prihvaćaju, nakon razdoblja etabliranja za koje nije moguće odrediti trajanje, nove oblike umjetničkog stvaralaštva - fotografiju, kinematografska djela, tonfilmska djela, računalne programe, baze podataka itd. Razdoblja etabliranja u zakonima se odražavaju i kroz iznimke u trajanju autorskih prava i posve je očito da u tom smislu zakonodavstvo prati i legalizira postojeće stanje - tek kada neka umjetnička forma postane kulturna i društvena činjenica, biva obuhvaćena zakonskim propisima.

Literatura

Izvori

- Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu. *Narodne novine* 127/99. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_127_2004.html (2013-12-07)
- Odluka o proglašenju Zakona o izmjeni zakona o autorskom pravu. *Narodne novine* 67/01. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_07_67_1101.html (2013-12-07)
- Sbornik zakonah i naredabah valjanih za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*. Godina 1884.
- Ukaz o proglašenju Zakona o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete i kulture koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakoni *Narodne novine* 53/91. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991_10_53_1292.html (2013-12-07)
- Zakon o autorskom pravu (1968.). U: *Autorska i srodna prava: zbirka zakona i konvencija*. Beograd: Jugoslavenska autorska agencija, 1970.
- Zakon o autorskom pravu (1978.) U: *Zakon o autorskom pravu*. Zagreb: Jugoslavenska autorska agencija, OOUR Autorska agencija za SR Hrvatsku, 1978.
- Zakon o autorskom pravu (pročišćeni tekst) 1998. *Narodne novine* 9/99. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_02_9_110.html (2013-11-29)

- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. *Narodne novine* 167/03. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (2013-12-07)
- Zakon o autorskom pravu u pogledu književnijeh, umjetničkijeh i fotografakijeh djela (1895.) <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=rsk&datum=18950304&seite=0000667%3E> (2013-05-07)
- Zakon o autorskom pravu. *Narodne novine* 9/99. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_02_9_110.html (2013-12-07)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu 1986. <http://cadial.hidra.hr/searchdoc.php?query=%22Zakon+o+autorskom+pravu%22&searchTitle=on&action=search&annotate=on&bid=A0R5jrah4H2LOdpj8j%2FY0w%3D%3D> (2013-11-29)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima. *Narodne novine* 79/07. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_07_79_2491.html (2013-12-07)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu. *Narodne novine* 58/93. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_06_58_1164.html (2013-12-07)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu. *Narodne novine* 76/99. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_76_1361.html (2013-12-07)
- Zakon o zaštiti autorskog prava iz 1946. U: *Službeni list*, broj 45. (Utorak, 4 Juni 1946.) Str. 519 - 521.
- Zakon o zaštiti autorskog prava. U: *Zbirka zakona i uredaba VII*, 193. - 277. (Zagreb, Juli 1930.) Str. 785 - 798.
- Zakon za zaštitu književnoga i umjetničkoga vlasništva proti nepovladjenomu izdavanju, patisku i spotvaranju (1846.) U: *Obći austrijski gradjanski zakonik proglašen patentom od 29. studenoga 1852 u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavonii, serbskoj Vojvodovini i tamiškom Banatu*. Beč: 1853.

Sekundarna literatura

- Brewer, J. 2002. „Authors, publishers and the making of literary culture.“ U: *The Book History Reader*, ur. D. Finkelstein - A. McCleery, 241 - 249. London - New York: Routledge.
- Briggs, A. i P. Burke. 2010. *A social history of the media: from Gutenberg to the Internet*. Polity Press.

- Duraković Jug, M. 2009. „Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU.“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 46(3): 613 - 630. http://www.pravst.hr/dokumenti/zbornik/200993/zb200903_613.pdf (2013-04-29).
- Gliha, I. 1995. „Nakladnički ugovor u svjetlu njegova razvoja u Hrvatskoj“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 45(4 - 5): 483 - 513.
- Gliha, I. 1996. *Pravna narav nakladnikovih prava*, neobjavljeni doktorski rad. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Henneberg, Ivan. 2001. *Autorsko pravo. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Informator.
- Horvat, A. i Živković, D. 2009. *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Janjić, M. 1982. *Industrijska svojina i autorsko pravo: drugo, prerađeno izdanje*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- Ross, M. B. 1994. „Authority and Authenticity: Scribbling Authors and the Genius of Print in Eighteenth-Century England.“ U: *The Construction of Authorship. Textual Appropriation in Law and Literature*, ur. M. Woodmansee - P. Jaszi, 231 - 257. Durham - London: Duke University Press.
- Spaić, V. 1957. *Autorsko pravo*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Velagić, Z. 2010. *Pisac i autoritet. Bit autorstva i sustav autorizacije vjerskih knjiga u 18. stoljeću*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Abstract

Authorship in Croatian copyright legislation from 1846 to 2007

The aim of this paper is to investigate and present concepts of the author and his/her copyright work in copyright legislation that entered into force in Croatia from 1846 to 2007. 17 legal documents (acts, corrigenda, amendments) were investigated using the content analysis method. The analysis of the results gives an insight into various cultural and sociological dimensions of authorship in the given time-frame. Special attention was paid to definitions of the author and his/her copyright work, examples of copyright works and exceptions related to the duration of copyright for different kinds of copyright works. As there had been no systematic overview of such legal documents in the available literature, they were briefly described in the first part of the paper, highlighting the important articles that stress the role of authors and their copyright work. In the analysis and summary we provide a systematic overview of the main concepts, with a special review of copyright laws in relation to new technologies

and artistic forms: it is their relationship that testifies to the complexity of the term 'copyright work'. The paper shows that the basic perception of the author, his/her copyright works and their relations in the analysed copyright legislation has not changed significantly during this period of time. All legal documents refer to the examples of copyright work, and in 1957 a definition of copyright work was included, according to which copyright work is every spiritual (later referred to as intellectual) creation. The concept of the author is strongly linked with the concept of author's copyright work. Various examples of copyright works allow us to see the difference between works that are permanent (e.g. literary works, music works, art works) and works that are yet to be protected by copyright thanks to the development of technology and new features of artistic expression (e.g. photography, movies, computer programs). The process of getting copyright is reflected in articles that regulate the duration of copyright.

KEY WORDS: author, copyright work, copyright legislation, copyright act, Croatia.